

Muze(e)nzamen

Idwer Doosje

Bij sommige piano's hoor je dat ze een lange tijd niet zijn aangeraakt. Ze zijn ontstemd. Niemand bespeelt ze en ze worden vaak slecht onderhouden. Ze lijken eenzaam. De aandacht in mijn onderzoek richtte zich op hoe jong volwassenen eenzaamheid ervaren. Het idee dat jongvolwassenen tegenwoordig in grotere mate kampen met eenzaamheid of zelfs suïcide gedachten, wilde ik begrijpen (Kleinjan, 2018; Van Damme, 2017; Qualter et al. 2015).

Om de eenzaamheid te begrijpen deed ik zogenaamde muzische interventies¹; ik vroeg jongvolwassenen in mijn omgeving muzieknummers te delen die hen steunden of troostten op eenzame momenten. Ik maakte vervolgens een pianostuk op basis van de ervaringen, theorieën en ideeën die over het thema bestonden. Het pianostuk op zichzelf deelde ik vervolgens met een groep studenten van een arts-based research class. Zij reageerden weer met nieuwe inzichten, waardoor een oneindige onderzoeksproces was gestart.

In dit artikel reflecteer ik op mijn ervaring met het doen van muzisch onderzoek. Daarvoor gebruik ik mijn eigen onderzoek naar eenzaamheid onder jongvolwassenen. Ik kijk terug op de veelzijdigheid die muzisch onderzoek biedt en de poging tot verbinding.

Muzische opvoering Idwer Doosje tijdens de Muzische Werkplaats

De rijkheid van doelen

Mijn ervaring is dat de doelen van muzisch onderzoek vaak uiteenlopen of dat deze doelen pas later duidelijk worden. Wil je nieuwe kennis verzamelen? Wil je juist je ontvanger raken of activeren? Wil je data ordenen? En soms is het niet zo duidelijk, dan gaat het om het

moment van de opvoering zelf dat betekenisvol is.

In mijn eigen onderzoek kreeg ik bijvoorbeeld meer inzicht in hoe jongvolwassenen eenzaamheid ervaren doordat mijn muzen (of: respondenten) muziek deelden of tekeningen maakten en daardoor betekenis gaven aan hun ervaring via beeld of geluid. Meestal vertelden ze, als bonusmateriaal, een persoonlijk verhaal bij het nummer. Het is een manier om kwetsbare onderwerpen te bespreken. Zo verzamelde ik de 'eenzame' muziektonen, beelden, individuele verhalen, lyrics en zette ik die af tegen theorie over identiteit.

Ik componeerde vervolgens een pianocompositie wat mij hielp om die inzichten (of 'data') weer te structureren. Dat deed ik met behulp van theorie over identiteitsvorming. Identiteit is een spanningsveld tussen samenvallen met en afstand nemen van de ander (Verhaeghe, 2018). Het bestaat uit (1) enerzijds identificatie waarbij je positieve als negatieve boodschappen van iemand aanneemt en deel laat uitmaken van wie je bent (2). Anderzijds bestaat het uit het verlangen naar separatie, autonomie om je eigenheid te ontwikkelen (Verhaeghe, 2018). De autonomie had ik bijvoorbeeld verwerkt in het pianostuk door een ongebruikelijke maatsoort (7/8 maat) tegenover het samenvallen van klanken die juist golvend en harmonisch klinken in een veelgebruikte vierkwartsmaat (zie ook afbeelding 2). De (muziek)theorie biedt dan een kapstok om de eenzaamheidservaringen te begrijpen en vervolgens te structureren.

Tegelijkertijd was het ook mijn doel om de ervaring via dat pianostuk weer overdraagbaar te maken door het stuk op te voeren en van enige interpretatie te voorzien. Dat moment van opvoeren is betekenisvol op zichzelf. Mijn hoop is dat enkel de muziek al raakt, zonder het te hebben over de theorie en inzichten. De bladmuziek beschouw ik vaak als een extra kunstwerk waar ik, in tegenstelling tot enkel de muziek, wel woorden in kwijt kan (zie afbeelding 2). Door het stuk mondeling toe te lichten voor of na het opvoeren, verwacht ik dat inzichten beter beklijven bij de luisteraar. Dan gaat het dus over kennisoverdracht als doel. En alsof dat nog niet genoeg was, wilde ik met een inhoudelijke reactie op het pianostuk weer nieuwe inzichten genereren over eenzaamheid. Wat raakte hen in het stuk? Ontbraken bepaalde geluiden? Hoe ontving mijn publiek het stuk? En hoe kon ik mijn pianospel aanpassen en weer verbinden aan de alternatieve ervaringen van eenzaamheid?

Het pianostuk is dan in feite nooit af. En verschillende doelen lopen door elkaar. Het muzische zet mij aan continue te ontwikkelen zonder dat je toewerkt naar een eindpunt. Je verzamelt een rijkheid aan data en inzichten, waardoor je veelomvattend een onderwerp kunt overdenken, waarin zowel plek is voor ratio als emotie. Echter, wordt het onderwerp daadwerkelijk onderzoekbaar en behapbaar? En hoe kun je voorkomen dat je niet dronken van data en ideeën verdwaald raakt als maker of ontvanger?

Het spel van verbinding

Het is duidelijk geworden dat het muzische verbindend werkt, om zowel ervaringen op te halen, kennis over te dragen of betekenis te hebben in het moment. Naast de diversiteit aan doelen die het muzisch onderzoek kan dienen, houdt het ambacht an sich me bezig. Want hoe zorg je nu voor de optimale verbinding met een divers publiek?

Wat is bijvoorbeeld in de reeks van muzische elementen de meest impactvolle volgorde? Eerste *spelen*, dan *vertellen* en vervolgens *delen*? Of juist andersom? En wat is het goede moment om te *maken* (of: componeren)? In mijn pianostuk over eenzaamheid gebruikte ik theorie over identiteitsvorming die ik in mijn pianospel had verwerkt. Hoeveel woorden en interpretatieruimte geef ik dan mee voor of na het pianospel als verteller over mijn onderzoek? Mag ik de klanken op zich laten klinken en wordt de theorie wel duidelijk zonder uitleg? Ik voelde de waarden vanuit mijn rol als onderzoeker om duidelijkheid te scheppen, terwijl een kunstenaarsstem mij vertelde die interpretatie veel vrijer te laten. Dat is het spelelement dat je per opvoering dient te verfijnen.

Onbegrepen gegrepen
Probleemanalyse

Idwer Doosje

Type je succes

Noot alleen

Optimistisch? Teleurstellend?

Golven: verlangend naar het verbinden

Geen enkele opvoering is hetzelfde omdat je afstemt met het publiek, de plek, de piano en je doel. Het experiment is nooit over, maar je wordt mogelijk sensitiever over wat werkt en wat passend is. Wat heb je nodig om verder te komen? Er is een oneindige hoeveelheid aan mogelijkheden en er zijn diverse vormen van interactie mogelijk met de ontvanger.

Een andere gedachte die bij mij speelt over de verbinding, is het soort publiek waarvoor je opvoert. In mijn eigen onderzoek trad ik op voor kleine groepen (muzische) onderzoekers of studenten die al interesse hebben op het snijvlak van kunst en wetenschap. Ik denk

Fragment uit het muziekstuk

dat het essentieel is om te experimenteren met ander publiek en te observeren hoe daar je muzische opvoering wel of niet verbindt. Daarvoor is lef nodig en taal die aansluit bij een groter publiek. En dat kan op een publieke piano op een willekeurig treinstation, om het verhaal daadwerkelijk in het publiek plaats te laten vinden, met hopelijk nieuwe verbindingen als gevolg.

Of ontstaat er teveel verbinding, waarmee het op therapie zou kunnen gaan lijken? Je kwetsbaarheid staat op het spel. Als onderzoeker zelf trok ik op met een componist, we deelden en speelden nummers over het thema. Ik weet dat op die dag de eenzaamheid ook mij duidelijk bekwam. Het had impact op mij. Waarom doe je dat jezelf aan als onderzoeker?

De uitdagingen aangaan

Het wordt wel eens als een compliment gezien als je onderzoek veel vragen oplevert. Zoals je hebt gemerkt brengt het muzische twijfel en onzekerheid: het roept een palet van vragen op, het maakt me kritisch en ik blijf onderzoekende. Gewoon spelen en de tonen aanslaan, niet nadenken, is dan een welkome uitweg.

Bronnen

Rosmalen, B. V. (2016). *Muzische professionalisering. Publieke waarden in professioneel handelen*. Utrecht: Uitgeverij IJzer.

Van Damme (2017) Waarom eenzaamheid piekt bij twintigers. Zo mooi, zo jong en zo alleen. *De Morgen*. Geraadpleegd via: demorgen.be/wetenschap/waarom-eenzaamheid-piekt-bij-twintigers-be2a05d6/

Kleinjan, G. J. (april 2018) Angst, depressie en zelfmoordgedachten: studenten gaan er aan prestatiedruk onderdoor. *Trouw*. Geraadpleegd via: trouw.nl/samenleving/angst-depressie-en-zelfmoordgedachten-studenten-gaan-er-aan-prestatiedruk-onderdoor-a8336942/

Verhaeghe, P. (2018) Hoe deze maatschappij eenzame individuen creëert. Geraadpleegd via: brainwash.nl/bijdrage/hoe-deze-maatschappij-eenzame-individuen-creert

Qualter, P., Vanhalst, J., Harris, R., Van Roekel, E., Lodder, G., Bangee, M., ... & Verhagen, M. (2015). Loneliness across the life span. *Perspectives on Psychological Science*, 10(2), 250-264.

1 Muzisch onderzoek is een onderzoeksparadigma geïntroduceerd door Bart van Rosmalen in zijn boek "Muzische Professionalisering". Dit perspectief is gebaseerd op de muzen die heldendaden van Goden bezongen door te maken, te spelen, te delen en te vertellen. De vier genoemde elementen bieden houvast bij het uitvoeren van muzisch onderzoek.